

Matej Perkov*
Bojan Prkačin**

POVEZANOST GLOBALIZACIJE I DEMOKRACIJE

Sažetak

Globalizacija omogućuje visoki potencijal za širenje i diversifikaciju tržišta što državama omogućava poboljšanje produktivnosti i inovativnosti putem ekonomije razmjera, smanjenja troškova istraživanja i transfera znanja. Cilj je ovog rada ukazati na oblike povezanosti globalizacijskih procesa i razine demokracije na svjetskoj razini. Na globalizaciju se gleda s različitih aspekata među kojima su najviše zastupljeni ekonomski, političko-pravni i kulturni aspekt. Kako se globalizacija ne može odvijati bez liberalne politike, globalizacija se mora širiti na osnovama demokracije. Ekspanzija globalizacije u 1990-ima ojačala je postojeće i otvorila nove procese koji su utjecali na funkcioniranje demokracije i demokratskih institucija. Istovremeno je došlo do porasta društvene nejednakosti, slabljenja društvenih veza među pojedincima te umanjena uloge moćnih dionika poput sindikata. Iako je broj autokratskih država u porastu, ipak je u proteklom razdoblju veći broj država koje su se demokratizirale nego onih koje su se autokratizirale. Demokratski pad je značajan, ali još uvijek nejasan i ograničen, ovisno o promatranim parametrima.

Cljučne riječi: globalizacija, demokracija

1. Uvod

Globalizacija je pojam i perspektiva koja uzima u obzir specifične procese, događaje i cjelokupnu situaciju oko nas na svjetskoj razini. Pojam „globalizacije” izveden je iz riječi „globalno” koja označava ukupnost ili cjelinu nekog fenomena. Stoga se taj pojam odnosi na širi raspon proizvoda ili aktivnosti koje se odvijaju posvuda na planetu. Jedan od najznačajnijih trendova 20. stoljeća bila je integracija nacionalnih gospodarstava u globalni gospodarski sustav. Ovaj integracijski proces, koji se često naziva i globalizacijom, rezultirao je i naglim porastom međunarodne trgovine (Alcalá

* Matej Perkov, mag. rel. int. et dipl., viši predavač, Veleučilište Aspira Zagreb, Hrvatska, matejperkovi@hotmail.com

** Bojan Prkačin, Libertas međunarodno sveučilište, Zagreb, Hrvatska, bojanprkacin1986@gmail.com

i Ciccone, 2004). Tako je vrijednost suvremene svjetske trgovine narasla gotovo 400 puta u odnosu na 1950. godinu.

Globalizacija je imala i presudan utjecaj na rast svjetskog BDP-a i BDP-a per capita, omogućujući smanjenje udjela siromašnog stanovništva u svijetu, bolji i kvalitetniji pristup zdravstvenoj skrbi, pristup hrani i pitkoj vodi te kvalitetniji život za velik dio ljudske populacije. Unatoč konfliktima, sukobima, stagflaciji i pandemiji globalna je ekonomija u 2022. dostigla vrijednost od 104 trilijuna američkih dolara. MMF predviđa da će kineski BDP do 2030. premašiti onaj SAD-a (Koop, 2022). Prihod prosječnog globalnog kućanstva porastao je s 3.300 dolara u 1950. na 15.200 dolara u 2018. godini (4,6 puta). Svjetsko se stanovništvo utrostručilo, odnosno s oko 2,5 milijardi naraslo je na današnjih 8 milijardi. Globalizacija je prije svega višeznačni proces koji utječe ne samo na gospodarstvo, već i na politiku, društvo i niz drugih područja. No, može se reći da se globalizacija ne može odvijati bez politike, a politika koja promiče globalizaciju mora biti utemeljena na demokraciji.

Cilj je ovog rada ukazati na određene ekonomske, političke i društvene poveznice između globalizacijskih procesa i stupnja demokracije na svjetskoj razini. Od izvora se ponajviše koriste sekundarni podatci iz relevantne stručne i znanstvene literature te sljedeće metode istraživanja: metoda deskripcije, metoda analize i sinteze, induktivna i deduktivna metoda te metoda komparacije.

Rad je podijeljen u četiri poglavlja. U uvodnom poglavlju definirana je tema istraživanja, ciljevi i metode istraživanja te su objašnjeni teorijski koncepti globalizacije i međunarodne trgovine. Drugo poglavlje govori o demokraciji s aspekta globalizacije te se razmatraju dinamika razvoja demokracije i neravnomjernosti u distribuciji svjetskog bogatstva. U trećem se poglavlju analiziraju učinci globalizacije na demokraciju u globalnim okvirima. U zaključnom poglavlju sažimaju se ključne ideje cijelog rada.

1.1. Fenomen globalizacije

Globalizacija generira sve veću konkurenciju, povećanje prometa, trgovine, kapitala i ljudskog prometa, kao i dijeljenje informacija i tehnologija te potiče raznolikost radne snage (Beck, 2018). Univerzalna i općeprihvaćena definicija ne postoji, pa autori koji se bave ovim konceptom definiraju globalizaciju iz različitih perspektiva, uključujući u definiciju različite aspekte, a među njima su najviše zastupljena sljedeća tri (Ritzer, 1993; Dujšin, 1998):

1. *Ekonomski aspekt* – obuhvaća globalizacijska pravila koja oblikuju višenacionalne tvrtke. Za takve tvrtke znakoviti su godišnji prihodi u stotinama milijardi dolara; kontroliraju tehnologiju i kapital što im omogućuje daljnje globalno širenje.
2. *Političko-pravni aspekt* – podrazumijeva smanjenje, pa čak i minimiziranje suverenosti pojedinih država kao posljedicu uključivanja u međunarodne zajed-

nice i trgovinsko-političke organizacije. Pri tome se ograničava uloga i moć nacionalne države.

3. *Kulturni aspekt* – očituje se u standardiziranju svjetskog jezika, čime engleski postaje univerzalno korišten jezik. Posljedica je izumiranje mnogih dijalekata i jezika manjih pokrajina i naroda, čime nestaju kulturne različitosti bitne za nacionalni identitet. Također, uočavamo i pojavu „mekdonaldizacije” koja je nastala djelovanjem globalizacije, a predstavlja oblik kulturnog imperijalizma. Riječ je o procesu koji novim načinom života briše razlike među ljudima što u konačnici dovodi do otuđenja i dehumanizacije (Ritzer, 1993).

Avinash (2000) opisuje globalizaciju kao integraciju nacionalnih ekonomija koja rađa ideju svjetske ekonomije bez granica dok Gilpin (2001) tvrdi da je globalizacija integracija svjetskog gospodarstva. Globalizacija kao proces društvene promjene ima implikacije na brojna područja, uključujući ekonomiju, društvo, kulturu, pravo i politiku. Jedna od posljedica globalizacije jest gospodarski rast koji se ostvaruje procesom integracije svjetskih tržišta. Međunarodna trgovina, izravna strana ulaganja i razni međusobno povezani tokovi tržišta kapitala rastu kao rezultat širenja ekonomske aktivnosti koja prelazi nacionalne granice. Osim što podiže produktivnost rada i utječe na životni standard pojedinaca, globalizacija promiče učinkovitiju međunarodnu podjelu rada i raspodjelu štednje (Dimitrijević, 2016). Opisujući globalizaciju, Ohmae (2002) koristi parafrazu iz priče o Aladinu, tj. izraz „*money genie comes out of the bottle*” (duh novca izlazi iz boce), ukazujući na promjene do kojih je došlo uslijed globalizacije i na nemogućnost vraćanja na prethodno stanje.

Međusobna povezanost nacionalnih ekonomija i globalne ekonomije najznačajniji je aspekt procesa globalizacije. Složena mreža gospodarskih, društvenih i političkih veza povezuje nacije. Gospodarstvo pojedine zemlje doživljava dobre i negativne posljedice općih kretanja u globalnom gospodarstvu, ovisno o značaju i stupnju složenosti veza (Radulović i Kostić, 2020).

Proces globalizacije neizbježan je, a njegovo je poimanje pitanje svakog pojedinca i države, tj. politike. Globalizacija ima svoje pozitivne i negativne strane. Naime, jedni je smatraju pozitivnim fenomenom na kojem se temelji današnji prosperitet, a drugi je smatraju zlom koje će u konačnici uvjetovati propast društva, kako moralnu, tako kulturalnu i političku (Hirst i Thompson, 2001). Friedman (2012) globalizaciju promatra kao dinamičan proces u kojem se događa opća integracija tržišta, država i tehnologije. To omogućuje svim sudionicima globalizacije dosezanje svijeta brže i efikasnije nego ikada prije.

Kotter (1995) kaže da je globalizacija proizvod mnogih sila od kojih su neke političke (nije bilo velikih sila od 1945.), neke tehnološke (brži i jeftiniji transport te komunikacije), a neke su ekonomske prirode (tvrtke koje traže rast izvan svojih nacionalnih granica). Farida (2013) ističe postojanje triju čimbenika koji pokreću

globalizaciju, a to su: 1. snage međunarodnog kapitalizma ili multinacionalne korporacije koje su sposobne djelovati diljem svijeta, 2. razvoj znanosti i tehnologije (posebno u području telekomunikacija) i 3. podrška vlade zemalja u razvoju širenju međunarodnih kapitalista u njihovoj zemlji.

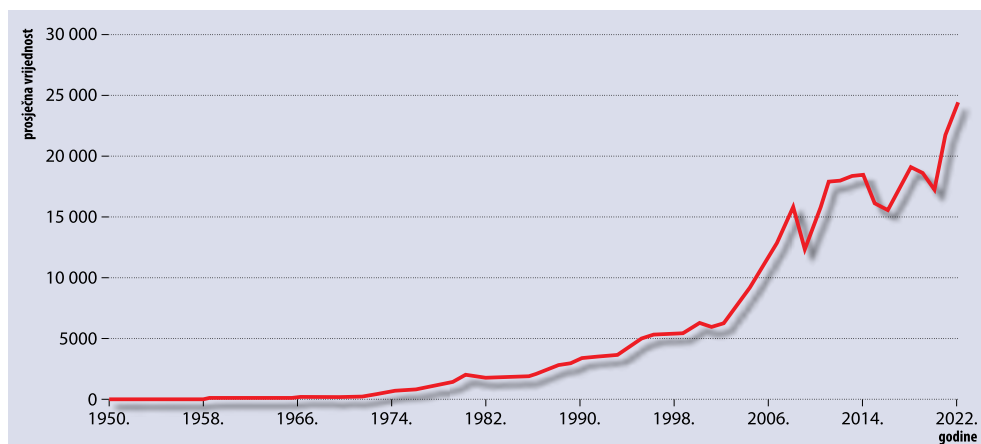
Stoga se može zaključiti da se globalizacija ne može odvijati bez politike, a politika koja promiče globalizaciju mora biti liberalna, tj. građena na osnovama demokracije. Ekspanzija globalizacije u 1990-ima ojačala je postojeće i otvorila nove procese koji su utjecali na funkcioniranje demokracije i demokratskih institucija. Došlo je do porasta društvene nejednakosti, slabljenja društvenih veza među pojedincima te umanjenja uloge moćnih dionika poput sindikata. Fragmentacija i individualizacija društva dovela je do značajnog slabljenja društvenih vrijednosti i ideologija te do prevlasti neoliberalne ideologije slobodnog tržišta (Ravlić, 2017).

1.2. Trgovina kao osnova globalizacije

Globalizacija svoj zamah dobiva krajem prve polovice 20. stoljeća, točnije, neposredno nakon Drugog svjetskog rata, kada su europske zemlje dobile pomoć od strane SAD-a u vidu Marshallovog plana za saniranje posljedica ratnih razaranja i nastalih šteta (Hogan, 1987). Međusobno pomaganje i suradnja među državama bili su temelj daljnjeg razvoja globalizacije sporazumima o carinama i trgovini. Najvažniji takav sporazum, koji je stupio na snagu 1948. godine, bio je GATT (engl. *General Agreement on Tariffs and Trade*). Smanjenjem carina i trošarina pri razmjeni dobara između 23 država članica došlo je do ekspanzije međunarodne trgovine.

Na osnovama GATT-a, a u svrhu daljnje liberalizacije tržišta, 1995. osnovana je Svjetska trgovinska organizacija (WTO, engl. *World Trade Organization*) sa sjedištem u Ženevi. Radi se o međunarodnoj organizaciji koja predstavlja institucionalni i pravni okvir multilateralnog trgovinskog sustava u područjima carina i trgovine robama, uslugama i intelektualnim vlasništvom. Djelovanje WTO-a usredotočeno je na: stvaranje otvorenog i ravnopravnog sustava trgovinskih pravila, progresivnu liberalizaciju i eliminaciju carinskih i necarinskih prepreka trgovini roba i usluga, uklanjanje svih oblika protekcionističkih mjera i diskriminatornih tretmana u međunarodnim trgovinskim odnosima, integraciju zemalja u razvoju i tranzicijskih zemalja u multilateralni sustav uz postizanje maksimalno mogućeg stupnja transparentnosti (Oatley, 2019).

Slika 1 pokazuje da je aktualni obujam svjetske trgovine oko 45 puta veći od razine zabilježene u ranim danima GATT-a (rast od 4.500 % od 1950. do 2022.). U 2022. je vrijednost svjetske robne trgovine porasla 12 %, odnosno na 25,3 trilijuna dolara (doduše, djelomice zahvaljujući inflaciji, tj. porastu svjetskih cijena dobara) (WTO, 2023).

Slika 1. Kretanje vrijednosti globalne trgovine 1955. – 2022. (u mlrd. dolara) (WTO, 2023)

Vrijednost svjetske trgovine komercijalnim uslugama porasla je 15 %, tj. na 6,8 trilijuna američkih dolara, a izvoz digitalno isporučених usluga bio je vrijedan 3,82 trilijuna dolara. Od osnutka WTO-a 1995. pa do 2022. godine obujam i vrijednost svjetske trgovine prosječno su rasli 4 %, odnosno 6 %.

2. Demokracija u globalizacijskom diskursu

Demokracija je vrsta vladavine u kojoj ljudi imaju moć raspravljati i odlučivati o zakonodavstvu (izravna demokracija) ili birati predstavnike koji to čine umjesto njih (reprezentativna demokracija). Pojam *dēmokratía* izveden je iz starogrčkih riječi *demos* što znači „narod” i *kratos* što znači „vladati”. Sloboda okupljanja, udruživanja, vlasnička prava, sloboda izražavanja, državljanstvo, pristanak onih kojima se upravlja, pravo glasa, sloboda od neopravdanog lišavanja prava na život i slobodu te prava manjina česta su obilježja demokracije (Smith, 2008).

Povjesničari sustava političkog poretka temelje koncept demokracije na primjeru antičke Grčke, što je u povijesnom, ali i političkom smislu ključno. Od kasnog 5. st. pr. Kr. Atenjani su koristili riječ „demokracija” da bi opisali svoj politički sustav u kojem je narod (*demos*) sam upravljao polisom (*kratein*). Iako su, kako se često naglašava, žene i robovi bili isključeni iz političkog života, atenska je demokracija zapravo bila obilježena neobično visokom razinom političke participacije.

Postoji širok raspon drugih primjera demokratskih institucija i praksi koje su imale utjecaja na modele i pojmove moderne demokracije. Tako se kodifikacija zakona pod Rimskom Republikom smatra pretečom suvremenih pristupa zaštiti građana od ugnjetavanja i proizvoljnih postupaka vladajuće klase. Oblici odlučivanja građana i biranje vođa pri upravljanju renesansnim gradovima-državama javljaju se u Italiji 15. stoljeća (najveći takvi gradovi-države bili su Firenca, Milano, Venecija, Napulj i Rim).

Francuska je revolucija bila ključno nadahnuće za konceptualizaciju parlamenta kao modela društva i simbola jedinstvenog objekta političke vlasti. Povijest demokracije u Francuskoj pokazala je sukob između ideala jedinstva i stvarnosti nacije: demokratski pokreti često su pokazivali nasilnu homogenost i podjarmljenost manjini. Takvo je jedinstvo nedostižno zbog raznolikosti ljudskog života i „granice rasta” ili granice političke dominacije i jednostranog širenja, slično kao ograničenost prirodnih resursa. Razvoj demokracije i njezinih institucija uvelike je varirao među nacijama, te je nemoguće odvojiti razvoj političkih ideja od teorijskog promišljanja i institucionalnih inovacija (Ogilvie i Oakley, 2002; Mooney i Evans, 2007).

U posljednjim trima desetljećima 20. stoljeća došlo je do globalnog razvoja demokratskih institucija (Kaldor, 2007). Od ukupno 145 država *Freedom House* ih je 1974. godine (kada je ukinuta portugalska diktatura) samo 39 svrstao među demokratske. Taj se broj do 1997. godine popeo na 117 (od ukupno 191 države), tj. porastao je više od 60 % (Diamond, 1999).

Treći val demokratizacije (Huntington, 1993), koji je započeo 1974., a svoj vrhunac dosegao u „demokratskim revolucijama” 1989. – 1990., izazvao je potpunu promjenu političke karte svijeta. Već od početka 1990-ih godina prevladavaju demokratski poliarhijski režimi (Dahl, 2000). Taj se trend nastavlja i na prijelazu drugog u treće tisućljeće. Poslije masovnih pobuna u dijelu arapskih zemalja tijekom 2011. („arapsko demokratsko proljeće”) čini se da će se, unatoč privremenim porazima, demokracija nastaviti širiti. Demokracija se čini toliko nezadrživa da se, kako je u osvit uspona moderne demokracije pisao Alexis de Tocqueville, otpor njoj doima poput otpora samoj Providnosti (Ravlić, 2017).

Procjenjuje se da početkom 21. stoljeća postoji oko 120 demokracija različite „kvalitete”, a „rječnik demokracije” postao je glavni izbor pri utvrđivanju legitimnosti političkih tvrdnji. U isto vrijeme koncept demokracije jedan je od najdiskutabilnijih u političkom promišljanju. Brojni politički pokreti, uključujući liberalne, konzervativne i socijalističke, pozivali su se na demokraciju, identificirali demokratske nedostatke ili kritizirali „pretjeranosti” demokracije. Ne zaboravimo ni pojavu anokracije koju Fearon i Laitin (2003) definiraju kao režim koji kombinira demokratske i autokratske značajke (npr. danas Turska i Mađarska).

Otkako je globalizacija ušla u javni diskurs, tijekom proteklih godina razmatrane su gotovo sve metode povezivanja „globalnog” s „demokracijom” (Mooney i Evans, 2007). Globalizacija je vrlo brzo zaokupila pozornost šire javnosti te se raspravlja o brojnim strategijama „prenošenja” demokracije na višu, odnosno globalnu razinu. Ovu novu demokratsku tvrdnju najbolje sažima krilatica prosvjednika tijekom summita G8 u Genovi 2001. godine: „Vi ste G8, mi smo osam milijardi.”

Stoga se čini da je ideja „globalne demokracije” gotovo nedostižna. Brojne prijetnje političkom poretku u globaliziranom svijetu stvarne su i dovode do novih isku-

stava, sporova i institucionalnih inovacija. Iz tog kuta slogan antiglobalista u Genovi poprima novo značenje. Dovodi se u pitanje legitimitet nove globalne elite, poziva na protest u WTO-u i drugim funkcionalnim globalnim organizacijama i izdiže pitanje pravde iznad ekonomskog ili tehnološkog pritiska. Politolozi ističu kako budući društveni procesi više nisu u središtu države, pa ona više nije jedina adresa za političke zahtjeve. Demokratske prakse nadilaze granice države u uvjetima globalizacije, umnožavaju se igrači i platforme, postavljaju se istodobno lokalni i globalni zahtjevi.

3. Učinci globalizacije na demokraciju

Globalizacija ima vrijednost, važnost i neizbježan utjecaj na jačanje procesa demokratizacije unutar jedne nacije ili države. Razvija se duh otvorenosti, transparentnosti, dobrog upravljanja, participacije javnosti (demokracije) temeljene na razvoju civilnog društva i ljudskih prava, što se sve smatra karakteristikama demokratizacije. Moderno globalizacijsko društvo vjeruje da mora promovirati demokratske vrijednosti u svom okruženju i javnom diskursu. Svaka komponenta tog društva već ima čvrste temelje na kojima se može stvoriti demokracija zato što se trenutačno uspostavlja globalni međunarodni poredak za promicanje ideala demokracije i demokratskog društva. Globalizacija je omogućila otvorenost kulturnih referenci koje nisu ograničene samo na lokalne vrijednosti (Farida, 2013).

3.1. Dinamika razvoja demokracije

Prije 200 godina svima su nedostajala demokratska prava. Tijekom posljednjih dvaju stoljeća velik broj država usvojio je demokraciju kao svoj politički sustav. Danas u demokraciji žive milijarde ljudi jer polovicu svih država svijeta čine demokratska društva, no pitanje je koliko ljudi stvarno uživa ta prava. Tablica 1 pokazuje udjele četiriju oblika političkih sustava tijekom triju stoljeća (triju promatranih godina), a prema kriterijima klasifikacije Anne Lührmann i suradnika (2018) iz švedskog V-Dem instituta.

Tablica 1. Udjeli pojedinih političkih sustava u zemljama svijeta

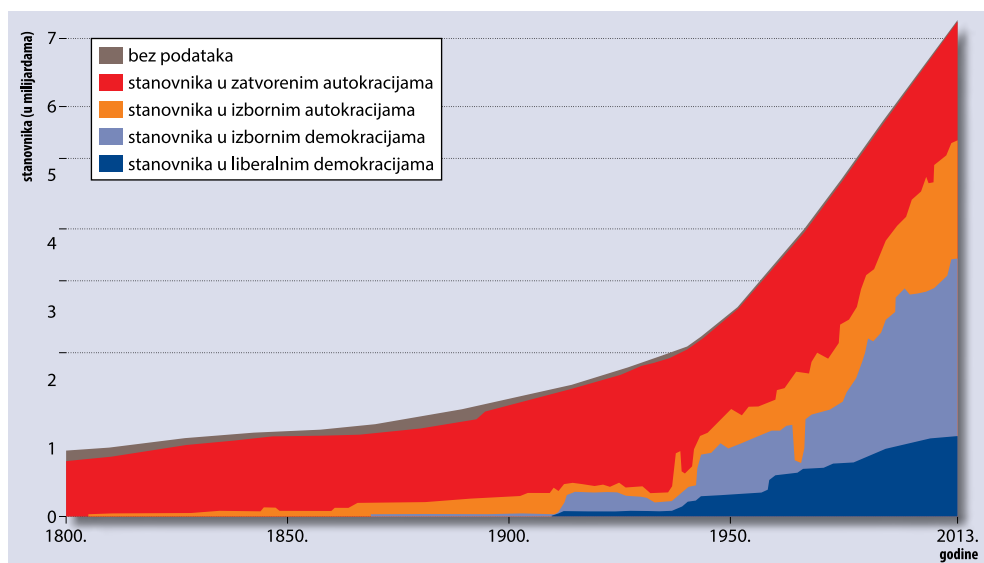
Politički sustav	Godine		
	1800.	1900.	2022.
Zatvorene autokracije	96,0 %	78,5 %	16,8 %
Izborne autokracije	4,0 %	17,3 %	32,6 %
Izborne demokracije	0,0 %	1,7 %	32,6 %
Liberalne demokracije	0,0 %	2,5 %	18 %

Izvor: obrada autora prema Lührmann, Tannberg i Lindberg (2018) i OWID – Our World in Data (2023)

U kasnom 18. stoljeću nijedna se nacija nije mogla učinkovito klasificirati kao demokratska. Velik broj zatvorenih autokracija u 1800. godini tumačimo činjenicom da se od tada prati mnogo više država, često bivših kolonija. Tijekom 19. stoljeća izbori su postali češći, ali su često bili opterećeni ograničenjima. Brojne nacije razvile su se u izborne autokracije u kojima pojedinci nisu imali dodatne slobode potrebne za osiguranje slobodnih i poštenih izbora. Samo mali broj nacija ima izbore koji su bili dovoljno značajni da se kvalificiraju kao izborne demokracije. Još manje ih se smatralo liberalnim demokracijama jer su imale dodatna individualna i manjinska prava te suzdržanu upravu.

U 20. stoljeću, posebice u njegovoj drugoj polovici, izborne i liberalne demokracije proširile su se na brojne države. Do kraja stoljeća doživjele su svoju ekspanziju diljem svijeta te su uspostavile raširene političke strukture (OWID, 2023). U godini 2022. udio zatvorenih autokracija pao je na manje od 17 %, a udio liberalnih demokracija narastao na 18 %.

Demokratska su se prava brzo počela širiti, posebice u prvom dijelu 20. stoljeća, neposredno nakon završetka Prvoga svjetskog rata. Povratak na autokraciju u 1930-im i 1940-im godinama u državama poput Njemačke i Italije zaustavio je demokratski napredak. Završetkom Drugoga svjetskog rata velik broj svjetskog stanovništva dobiva demokratska prava. Godine 1950. čak je preko 220 milijuna ljudi (prvenstveno u zapadnoj Europi i Americi) diljem svijeta živjelo u liberalnim demokracijama. Do kasnih 1990-ih većina je svjetske populacije, otprilike 3 milijarde ljudi, živjela u demokratskim i liberalnim društvima (Slika 2).

Slika 2. Broj stanovnika u demokracijama i autokracijama na svjetskoj razini (Lührmann, Tannberg i Lindberg, 2018; OWID – *Our World in Data*, 2023)

Demokratska politička prava nastavila su se širiti i u 21. stoljeću. Na globalnoj je razini 2021. godine bilo više od 2,2 milijarde ljudi koji su (od ukupno 7,91 milijardi) živjeli u demokracijama sa slobodnim izborima (Herre, 2021), no istodobno se broj stanovnika u zatvorenim i izbornim autokracijama popeo na 5,6 milijardi. Samo se u Kini, primjerice u tom petogodišnjem razdoblju, populacija povećala za 300 milijuna!

Oslanjanje zapadnih dužnosnika na vezu između ekonomske reforme i demokratizacije moglo bi se iskoristiti za autoritarnu prednost kada nastupi razočaranje ekonomskim reformama. Primjerice, tijekom azijske gospodarske krize od 1997. do 1998. godine Vijetnam i Laos, koji su prije toga započeli vrlo skromne političke reforme prateći politiku tržišne ekonomije, odbacili su političke poteze demokratizacije kada se smanjila njihova trgovina sa zemljama koje je kriza najviše pogodila.

Stupanj ekonomske neovisnosti koju uživaju nacionalne države, a koji je toliko važan za zemlje u razvoju, zapravo se smanjio kao rezultat globalizacije, pa je puno manje prostora i slobode u kreiranju politika u interesu postizanja nacionalnih razvojnih ciljeva.

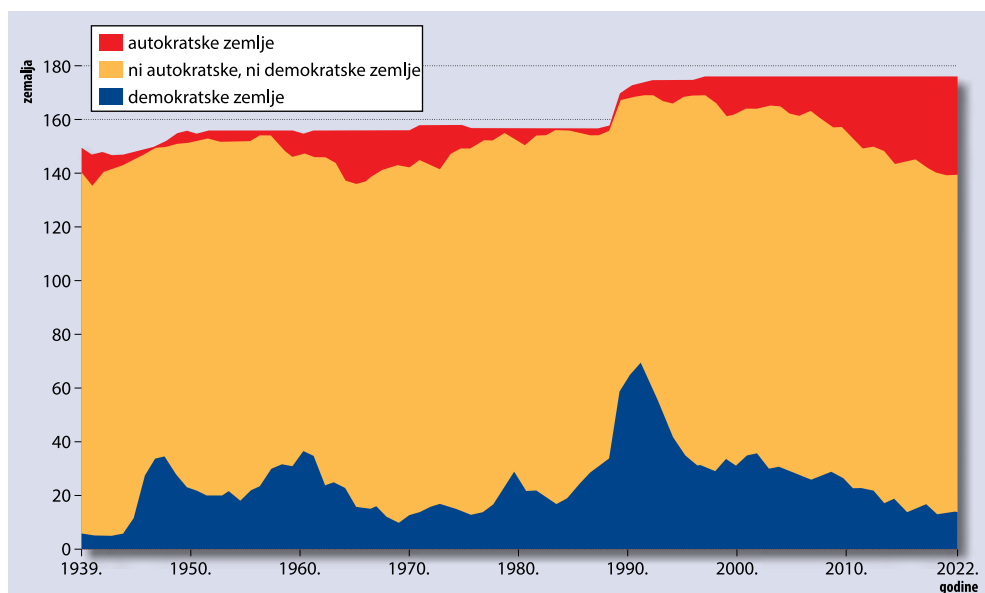
Razloga su dva: nepoštena pravila globalne ekonomske igre i učinci integracije u globalna financijska tržišta. Nije iznenađujuće da su pravila igre asimetrična u smislu konstrukta i nepravedna u smislu ishoda u svijetu s nejednakim partnerima. Autoritet za donošenje i provođenje pravila pripada moćnicima (Nayyar, 2015).

Formiranje novih političkih i društvenih klasa, osobito u autoritarnim režimima, vjerojatno će biti najznačajniji, ali i teško predvidljiv učinak globalizacije na političku transformaciju. Znanstvenici u području društvenih znanosti pretpostavili su da globalizacijska sposobnost poboljšavanja ekonomskih uvjeta, posebno trgovinom, igra važnu ulogu u razvoju novih srednjih klasa, što će zauzvrat potaknuti potražnju za demokratskom reformom. Ova generalizacija donekle je točna, ali umanjuje značaj elita za političke promjene. Bez obzira na razinu javnog pritiska za demokracijom, za demokratsku tranziciju obično je potreban pristanak, eksplicitan ili implicitan, značajnog dijela vladajuće klase. Ključno je pitanje može li globalizacija promijeniti suštinu elitnih skupina. Sve je više naznaka da bi globalizacija to mogla postići, ali s proturječnim rezultatima za demokratizaciju. Naime, dvije pojave mijenjaju političku kulturu elita u nacijama (bilo autoritarnim ili demokratskim) koje daju prioritet modernizaciji i gospodarskom rastu, djelomice utemeljenom na međunarodnoj trgovini i ulaganjima.

Prva je pojava tehnokrata u politici i vladi, posebice onih koji su obrazovani za globalnu ekonomiju. Tako, na primjer, tehnokrati progresivno preuzimaju više ovlasti unutar birokratskog aparata u Kini. Kako bi povećala svoj legitimitet, Komunistička partija Kine čak je zatražila njihovu pomoć. Tehnokrati možda ne promiču demokraciju, ali njihov utjecaj može pomoći da vlada postane transparentnija i odgovornija, postavljajući temelje za demokratskiji sustav.

Druga je primjetna pojava novih komercijalnih elita u hijerarhijama mnogih autoritarnih i demokratizirajućih režima. Mnogi se ljudi bogate u suvremenim industrijama i sudjelujući na tržištima koja su, kao i navedene industrije, imala značajne koristi od globalizacije. Pripadnici ove nove elite često su birani u parlamente u zemljama u kojima je izvršna vlast povijesno imala isključivu vlast jer traže utjecaj gdje god ga mogu pronaći. Oni su također potaknuli suvremeni pokret širokog uključivanja u politiku korištenjem najsuvremenijih komunikacijskih strategija interakcije s ljudima. Često ih se doživljava kao reformatore, no oni također mogu predstavljati nereguliranu prirodu globalizacije. Broj optužnica za političku korupciju povećao se otkako su te nove elite preuzele kontrolu (Dalpino, 2001).

Činjenica jest da je demokracija danas daleko prisutnija nego što je bila prije pedeset godina. No, uvažavajući velike promjene u broju demokracija i ljudi koji u njima žive, male pomake u opsegu demokratskih prava ili srednje promjene u broju autokratiziranih država i ljudi koji u njima žive, broj je država s demokratskom vlašću u ovom trenutku u padu (slika 3). Dimenzije su ovog pada značajne, ali nepouzdana i ograničene jer je trendove teško pratiti različitim parametrima. Primjerice, indeksi demokracije ukazuju na pad s povijesno visokih demokratskih razina na razinu prijašnjih razdoblja. Suvremeno nazadovanje demokracije nije bez presedana jer su prijašnji padovi bili zaustavljeni i preokrenuti. Primjerice, u 1930-im godinama nastupila je faza autokratizacije, a nakon nje uslijedila je i druga u 1960-im i 1970-im godinama prošlog stoljeća (Herre, 2021).

Slika 3. Demokratizirane i autokratizirane zemlje (1939. – 2022.)
(OWID – *Our World in Data*, 2023)

Broj je autokratskih zemalja u porastu, pa ih je 2022. godine bilo 40 (najveći broj ikada). Nadalje, broj pojedinaca koji žive u autokratiziranim nacijama također raste; u 2022. godini 3,2 milijarde ljudi živjelo je u autokratskim državama ili državama koje su gubile demokratski smjer. Dakle, demokratski pad je značajan, ali još uvijek nejasan, ograničen i ovisan o promatranim parametrima (Bermeo, 2016), pa je u promatranom dužem razdoblju ipak bilo više država koje su se demokratizirale nego onih koje su se autokratizirale.

3.2. Neravnomjernosti u distribuciji svjetskog bogatstva

Razumijevanje prirode odnosa između globalizacije i demokracije u međunarodnom kontekstu prvenstveno polazi od prirode interakcije između tržišne ekonomije i političke demokracije u nacionalnom kontekstu. Odnos je dijalektički jer jedno utječe na drugo, a uzročnost je interaktivna jer se odvija u oba smjera. Važno je razumjeti korijen sukoba između demokratske politike i tržišne ekonomije. Ljudi svojim novcem u tržišnoj ekonomiji daju svoje glasove na tržištu po načelu „jedan dolar, jedan glas”. S druge je strane načelo „jedna osoba, jedan glas” temelj demokracije. Za razliku od raspodjele novca ili bogatstva, raspodjela je glasova jednaka. Dok svaka odrasla osoba ima samo jedan glas u politici, bogata osoba ima veću tržišnu moć od one siromašne (Nayyar, 2015).

Ovakva politika omogućuje bogatim, tj. utjecajnim pojedincima da napreduju brže dok oni siromašniji napreduju lošije ili stagniraju. U SAD-u je nejednakost dohotka u porastu u posljednjim četirima desetljećima, pri čemu su dohodci za 10 % najsiromašnijih rasli mnogo sporije od dohodaka za 10 % najimućnijih. Istraživanja pokazuju da su u SAD-u „ultrabogati” skupina koja je doživjela najveći rast prihoda u posljednjem razdoblju rastuće dohodovne nejednakosti (Roser i Ortiz-Ospina, 2016). Mnogo je konzervativnih pokušaja koji tvrde da su prihodi američke srednje klase od 1980. do 2014. godine značajno porasli te da bogati ne uzimaju svu ekonomsku dobit, odnosno da su standardni podatci korišteni za ilustraciju nejednakosti nepotpuni. Ipak, svojim istraživanjima Piketty, Saez i Zucman (2018) dokazuju da je u navedenom razdoblju rast prihoda bio prilično nizak za srednju klasu i vrlo neravnomjerno raspoređen između njih i bogatih.

4. Zaključak

Cilj ovog rada bio je ukazati na određene poveznice između globalizacijskih procesa i stupnja demokracije na svjetskoj razini. Globalizacija je omogućila svim državama da izađu na svjetsku scenu i odigraju svoju ulogu. One države, koje su ostale izolirane od ostatka svijeta, doživjele su ne samo stagnaciju po pitanju gospodarstva, tehnologije, kulture, politike, nego i nazadovanje (primjeri: Sjeverna Koreja i Kuba).

Globalizacija je omogućila eksponencijalni napredak svijeta od 1950-ih godina do danas. S globalizacijom se obično povezuje i demokracija kao oblik političkog sustava koji joj je imanentan. Globalizacija je omogućila demokratiziranje svijeta te dostizanje najliberalnijeg društva u povijesti čovječanstva. Ipak, dinamika razvoja demokracije u političkom i ekonomskom kontekstu nije ujednačena. Ekonomska nejednakost stvorila je i društvenu nejednakost, što se najviše vidi zadnjih godina stvaranjem sve veće razlike između pojedinih društvenih klasa.

Globalizacija je u određenoj mjeri nametnula ostatku svijeta implementaciju zapadnih društvenih vrijednosti. Takav sukob tradicija i načina života doveo je i do zaziranja od zapadnih vrijednosti te zaziranja od globalizacije, što je pak dovelo do zatvaranja i autokratizacije pojedinih država. Opadanje demokracije prisutno je, ali ograničeno i ne baš sasvim jasno. Taj se pad može promatrati kao negativni učinak globalizacije, ali se to ne može nedvojbeno utvrditi. Oscilacije u društvenim slobodama kompleksno su pitanje na koje utječu društveni, politički i ekonomski čimbenici te novac i mediji. Takvi su procesi dinamični i nisu povijesno sasvim novi. Stoga se može zaključiti da je globalizacija zasigurno omogućila veću demokratizaciju svjetskog društva u cjelini, a da su negativne posljedice očekivane te se za njih moraju tražiti rješenja.

Literatura

1. Alcalá, F. i Ciccone, A. (2004). Trade and productivity. *The Quarterly Journal of Economics*, 119 (2), 613–646.
2. Avinash, J. (2000). *Background to Globalisation*. Mumbai: Centre for Education & Documentation.
3. Beck, U. (2018). *What is globalization?* John Wiley & Sons.
4. Bermeo, N. (2016). On democratic backsliding. *Journal of Democracy*, 27 (1), 5–19.
5. Dahl, R. A. (2000). *O demokraciji*. Zagreb: Politička kultura.
6. Dalpino, C. E. (2001). Does Globalization Promote Democracy?: An early assessment. Brookings. <https://www.brookings.edu/articles/does-globalization-promote-democracy-an-early-assessment/> (15. svibnja 2023.)
7. Diamond, L. (1999). *Developing Democracy: Toward Consolidation*. Baltimore and London: John Hopkins University Press.
8. Dimitrijević, M. M. (2016). *Strane direktne investicije kao nosioci procesa globalizacije*. (Neobjavljena doktorska disertacija). Ekonomski fakultet Univerziteta u Nišu.
9. Dujšin, U. (1998). Globalizacija, regionalizacija i Republika Hrvatska. *Ekonomska istraživanja*, 1–2 (11), 34–46.
10. Farida, I. (2013). Globalization and its effect on democracy. *The First International Conference on Law, Business and Government*. UBL, Indonesia, 17–22.
11. Fearon, J. D. i Laitin, D. D. (2003). *Additional Tables for Ethnicity, Insurgency, and Civil War*. <https://www.stanford.edu> (15. svibnja 2023.)

12. Friedman, T. L. (2012). *The Lexus and The Olive Tree: Understanding globalization*. (3. izdanje). New York: Picador.
13. Gilpin, R. (2001). *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order*. Princeton University Press.
14. Herre, B., Ortiz-Ospina, E. i Roser, M. (2021). *Democracy*. <https://ourworldindata.org/democracy> (1. lipnja 2023.)
15. Hirst, P. i Thompson, G. (2001). *Globalizacija - međunarodno gospodarstvo i mogućnosti upravljanja*. Zagreb: Liberata.
16. Hogan, M. J. (1987). *The Marshall Plan: America, Britain and the Reconstruction of Western Europe, 1947–1952 (Studies in Economic History and Policy: USA in the Twentieth Century)*. Cambridge University press.
17. Huntington, S. P. (1993). *The third wave: Democratization in the late twentieth century*, (4). University of Oklahoma press.
18. Kaldor, M. (2007). Democracy and globalisation. *Global Civil Society 2007/8: Communicative Power and Democracy*, 34–45.
19. Koop, A. (2022). The \$100 Trillion Global Economy in One Chart. <https://www.visualcapitalist.com/100-trillion-global-economy/> (12. lipnja 2023.)
20. Kotter, J. B. (1999). Leading Change: Why Transformation Efforts Fail. *Harvard Business Review* (May-June). <https://hbr.org/archive-toc/3953> (15. svibnja 2023.)
21. Lührmann, A., Tannnberg, M. i Lindberg, S. I. (2018). Regimes of the World (RoW): Opening New Avenues for the Comparative Study of Political Regimes. *Politics and Governance*, 6 (1): 60–77.
22. Mooney, A. i Evans, B. (ur.). (2007). *Globalization: The key concepts*. Routledge.
23. Nayyar, D. (2015). Globalization and democracy. *Brazilian Journal of Political Economy*, 35, 388–402.
24. Oatley, T. (2019). *International Political Economy* (6. izdanje). Routledge (UK).
25. Ogilvie, R. M. i Oakley, S. P. (2002). *The Early History of Rome: Books I–V of The History of Rome from Its Foundation*. UK: Penguin.
26. Ohmae, K. (1990). *The Borderless World*. America: Mc Kinsey & Company, Inc.
27. OWID – Our World in Data (2023). <https://ourworldindata.org/democracy> (2. lipnja 2023.)
28. Piketty, T., Saez, E. i Zucman, G. (2018). Distributional national accounts: methods and estimates for the United States. *The quarterly journal of economics*, 133 (2), 553–609.
29. Radulović, M. i Kostić, M. (2020). Globalizacija i ekonomski rast ekonomija Eurozone. *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta u Rijeci: Časopis za ekonomsku teoriju i praksu*, 38 (1), 183–214. <https://doi.org/10.18045/zbfri.2020.183>
30. Ravlić, S. (2017). *Liberalna demokracija-izazovi i iskušnja*. Zagreb: Plejada.
31. Ritzer, G. (1993). *The McDonalidization of Society*. <https://courses.lumenlearning.com/alamo-sociology/chapter/reading-the-mcdonaldization-of-society> (15. svibnja 2023.)
32. Roser, M. i Ortiz-Ospina, E. (2016). Income Inequality. Our World in Data. <https://ourworldindata.org/income-inequality#the-gini-coefficient> (17. svibnja 2023.)
33. Smith, B. G. (2008). *The Oxford encyclopedia of women in world history*, (1). USA: Oxford University Press.
34. WTO (2023). Evolution of trade under the WTO: handy statistics. https://www.wto.org/english/res_e/statis_e/trade_evolution_e/evolution_trade_wto_e.htm (4. lipnja 2023.)

The connection between globalization and democracy

Abstract

Globalization shows a high potential for market expansion and diversification, which enables countries to improve productivity and innovation through economies of scale, research cost reduction and the transfer of knowledge. The aim of this paper is to highlight the various forms of connection between globalization processes and the level of democracy on a global scale. Globalization is examined from various perspectives, with economic, political-legal, and cultural aspects being the most prominent. As liberal politics is a prerequisite for globalization, the expansion of globalization must be grounded in democracy. The expansion of globalization in the 1990s strengthened existing and opened new processes that affected the functioning of democracy and democratic institutions. At the same time, there was an increase in social inequality, a weakening of social ties between individuals, and a reduction in the role of powerful stakeholders such as trade unions. Despite the increasing number of autocratic states, there have since been more states that transitioned towards democratization than those that shifted towards autocracy. Democratic decline is significant, but still unclear and limited, depending on the parameters through which it is viewed.

Keywords: globalization, democracy